

Att lära ut till alla

Bokrecension av boken ”Universell Design för Lärande – ett inkluderande förhållningssätt” av Pia Häggblom

Pernilla Garmy



Det som är absolut nödvändigt för studenter med särskilda behov, är ofta behjälpligt också för den stora gruppen också. Det kan handla om fysiska förutsättningar som god belysning och akustik, men också tydliga instruktioner, väl tilltagen tentamenstid som ger möjlighet till att reflektera och läsa igenom sina svar en extra gång, eller inspelade filmer av undervisningsmoment som går att pausa och se om flera gånger.

Universell design för lärande, eller på engelska ”Universal Design for Learning” (UDL) är en term som används för att bemöta och främja

lärande i en miljö där studenterna har olika behov och förutsättningar. Nyckelbegreppen är delaktighet och tillgänglighet. Bakgrunden till UDL kommer från universell design inom arkitekturen, där man strävar efter att göra byggnader och omgivning tillgängliga för alla. Det kan handla om att göra en rullstolsramp bredvid trappan, eller rimlig höjd på hyllor i butiken eller kontoret.

Författare till boken *Universell Design för Lärande – ett inkluderande förhållningssätt*, Pia Häggblom, arbetar som samordnare för studenter med funktionsnedsättning på Högskolan Kristianstad. Hon är pedagog med 30 års erfarenhet av undervisning och pedagogisk utveckling, och håller i högskolepedagogiska kurser om universell design för lärande. I boken ges en tydlig förklaring till universell design för lärande, och här finns generösa exempel på övningar för att utveckla undervisningssituationer och lärandemiljöer för att passa fler studenter. Grundtanken är att anpassningar för enskilda individer ofta är bra för många fler i undervisningsgruppen.

Universell design vilar på sju principer med fokus på användning, information och tolerans för misstag. Nedan presenteras principerna i korthet (utdrag från sidorna 23–25 i boken *Universell Design för Lärande*):

1. Likvärdig användning. Alla användare ska få tillgång till samma användningssätt. Undvik att segregera eller stigmatisera några användare. Tillhandahåll sekretess, trygghet och säkerhet på lika villkor för alla användare, och gör utformningen tilltalande för alla.
2. Flexibilitet i användning. Designen tillåter en stor variation av personliga preferenser och förmågor, genom att göra det möjligt att välja användningsmetod och att erbjuda anpassning till användarens takt.
3. Enkel och intuitiv användning. Användningen ska vara lätt att förstå, oberoende av användarens erfarenhet, kunskap, språkförmåga eller nuvarande koncentrationsnivå. Det innebär att onödigt komplexitet bör undvikas, användarens intuition och förväntningar bör följas, olikheter i läs- och skrivfärdigheter och språkförmåga bör tillåtas, att informationen bör ordnas i förhållande till hur viktigt

den är, samt att effektiv vägledning och återkoppling ges både under och efter användningen.

4. Uppfattbar information. Använd olika sätt (illustrativa, muntliga, taktila) för presentation av viktig information och maximera läsbarheten för alla personer, inklusive dem med sensoriska funktionsnedsättningar.
5. Tolerans för misstag. Organisera arbetet så att risker och fel minimeras, exempelvis genom att tillhandahålla varningar för risker och fel, samt motverka omedvetna handlingar vid uppgifter som kräver uppmärksamhet.
6. Låg fysisk ansträngning. Låt användaren behålla en neutral kroppshållning, använd rimliga manöverkrafter, minimera repetitiva rörelser samt minimera långvarig fysisk ansträngning.
7. Storlek och utrymme för åtkomst och användning. Tillhandahåll fri sikt för varje sittande eller stående användare, se till att det är bekvämt att nå alla komponenter, och se till att det finns tillräckligt med utrymme för användning av hjälpmedel eller mänskligt stöd.

Nyligen fick jag en förfrågan från en student med dyslexi om hur en hemtentamen skulle kunna anpassas till hennes förutsättningar. Efter att ha samtalat med studenten om vad som skulle vara behjälpligt för henne, och efter att ha letat efter tips i boken "Universell design för lärande" beslutade jag att förlänga tentamenstiden för samtliga studenter med en timma, det vill säga från 3 till 4 timmar, samt att tentamensfrågorna lästes in av en lärare på en film som lades ut på lärplattformen Canvas, tillgänglig för samtliga studenter samtidigt som de skriftliga frågorna lades ut.

Ett annat exempel på Högskolan Kristianstad är att många lektionssalar har installerats med högtalarsystem. Detta gör att jag som föreläsare kan använda rösten på ett mer bekvämt sätt. Men det gör också att jag inte behöver anstränga mig för att höra när jag lyssnar på en föreläsning. Jag har inte problem med vare sig röst eller hörsel, så jag tillhör säkert inte målgruppen som ljudanläggningen främst är till för. Men jag inser att även jag har stor nytta av dessa insatser. Istället för att anstränga rösten eller att lägga stor koncentration på att höra vad föreläsaren säger, kan jag lägga fokus på undervisningens egentliga innehåll. Andra

exempel på universell design gäller åhörarkopior som publiceras i förväg på lärplattformen, inspelade föreläsningar och tydliga läsanvisningar som är särskilt behjälpligt för vissa studenter, men som många fler studenter har stor nytta av.

Sammanfattningsvis utgör boken *Universell Design för Lärande* inspiration för ett inkluderande förhållningssätt. I boken finns tydliga förslag och många exempel på hur lärare kan reflektera tillsammans för att utforma undervisningen enligt principerna för UDL. Författaren Pia Häggblom är ödmjuk i sitt förhållningssätt när hon framhåller att det är de enskilda lärarna som måste reflektera över sin egen undervisning och situationsanpassa den. Det finns sällan färdiga mallar som gäller för alla. Boken *Universell Design för Lärande* erbjuder tips och förslag på hur undervisningen kan göras mer inkluderande, men den främsta behållningen med boken är att den utmanar läsaren att fundera över den egna undervisningen. Och det är väl här, i utmaningen att reflektera över invanda arbetssätt, som det goda pedagogiska samtalet är som mest betydelsefullt.